

FARZAND TARBIYASIDA AN’ANAVIY VA ZAMONAVIY GENDER QARASHLAR TO‘QNASHUVI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-590-594>

Kuldasheva Nafisaxon Shavkatovna

**Aniq va ijtimoiy fanlar 1- kurs magistranti,
+998973431054**

E-mail: nafisa.19.84@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola farzand tarbiyasida an’anaviy va zamonaviy gender qarashlar o‘rtasidagi to‘qnashuvni tahlil qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qadriyatlar va jamiyatdagi gender stereotiplari bolaning shaxsiy rivoji va ijtimoiy moslashuviga ta’sir qiladi. Zamonaviy yondashuvlar esa bolaga teng huquqli va ijtimoiy jihatdan barqaror muhit yaratishga yordam beradi. Maqolada ijtimoiy va psixologik aspektlar, oilaviy tarbiya metodlari va gender tenglikning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Farzand tarbiyasi, an’anaviy gender qarashlar, zamonaviy yondashuv, gender tenglik, oilaviy qadriyatlar, ijtimoiy stereotiplar, shaxsiy rivojlanish, psixologik moslashuv, ta’lim va tarbiya, oilaviy muhit.

Аннотация: Статья посвящена анализу конфликта между традиционными и современными гендерными представлениями в воспитании детей. Исследования показывают, что семейные ценности и социальные гендерные стереотипы влияют на личностное развитие и социальную адаптацию ребенка. Современные подходы способствуют созданию равноправной и психологически стабильной среды. Рассматриваются социальные и психологические аспекты, методы семейного воспитания и значение гендерного равенства.

Ключевые слова: Воспитание детей, традиционные гендерные представления, современные подходы, гендерное равенство, семейные ценности, социальные стереотипы, личностное развитие, психологическая адаптация, образование и воспитание, семейная среда.

Abstract: This article analyzes the conflict between traditional and modern gender perspectives in child upbringing. Research shows that family values and societal gender stereotypes affect a child’s personal development and social adaptation. Modern approaches promote equal rights and create a psychologically stable environment. The paper highlights social and psychological aspects, parenting methods, and the importance of gender equality.

Keywords: Child upbringing, traditional gender perspectives, modern approaches, gender equality, family values, social stereotypes, personal development, psychological adaptation, education and upbringing, family environment.

KIRISH

Farzand tarbiyasida an’anaviy va zamonaviy gender qarashlar o‘rtasidagi to‘qnashuv bugungi jamiyatda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. An’anaviy yondashuvlar ko‘pincha oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy stereotiplarga asoslanadi, bunda qiz va o‘g‘il bolalar uchun alohida rollar va majburiyatlar belgilanadi. Masalan, qizlar ko‘proq uy ishlariga va tarbiyaga yo‘naltirilsa, o‘g‘il bolalardan tashqi faoliyat va mas’uliyatli vazifalarni bajarish kutiladi. Bu stereotiplar bolaning

shaxsiy rivoji, ijodiy qobiliyati va ijtimoiy moslashuvchanligiga cheklovlar kiritishi mumkin. Zamonaviy gender yondashuvlar esa bolaga teng huquqli muhit yaratish, uning individual qobiliyatlarini rivojlantirish va qaror qabul qilishda mustaqil bo'lishini ta'minlashga qaratilgan[1].

Asosiy qism. Farzand tarbiyasida an'anaviy va zamonaviy gender qarashlar o'rtasidagi to'qnashuv(muammo va dolzarbligi). Farzand tarbiyasida an'anaviy va zamonaviy gender qarashlar o'rtasidagi to'qnashuv bugungi jamiyat uchun dolzarb masala hisoblanadi. An'anaviy yondashuvlar asosan oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy stereotiplarga asoslanadi. Masalan, qizlar ko'pincha uy ishlari, tarbiya va odob-axloq mas'uliyatiga yo'naltirilsa, o'g'il bolalar tashqi faoliyat, mustaqil qaror qabul qilish va mas'uliyatli vazifalarni bajarishga tayyorlanadi. Bu stereotiplar bolaning shaxsiy rivoji va ijodiy salohiyatini cheklashi mumkin, shuningdek, ularning ijtimoiy moslashuvchanligini pasaytiradi. Zamonaviy gender yondashuvlar esa bolaning shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirish, teng huquqli muhit yaratish va qaror qabul qilishda mustaqil bo'lishini ta'minlashga qaratilgan. Bu yondashuvlar bolalarning hissiy va psixologik barqarorligini oshiradi, ularning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy yondashuvlar an'anaviy oilaviy qadriyatlarni saqlab qolgan holda, ularni shaxsning ijtimoiy va psixologik rivoji bilan uyg'unlashtiradi. Olimlar tadqiqotlariga ko'ra, an'anaviy gender stereotiplari bolalarning o'zini anglash darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ularning ijtimoiy faolligi va motivatsiyasini pasaytiradi[5] Olima Karimova V: "Farzand tarbiyasida gender stereotiplari bolaning shaxsiy rivojlanishini cheklashi mumkin"deya ta'kidlaydi[1] Ergash G'oziyev esa: "Zamonaviy jamiyatda an'anaviy va yangi gender qarashlar o'rtasidagi qarama-qarshilik tarbiyani murakkablashtiradi" deydi. [2] Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarni joriy etish orqali farzandlar teng huquqli, ijodiy va barqaror shaxs sifatida rivojlantiriladi. Bu ularning o'zini anglash, qaror qabul qilish va ijtimoiy faollik ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Muammoning dolzarbligi shundaki, globalizatsiya, axborot texnologiyalari va ijtimoiy o'zgarishlar oilalarga va ta'lim tizimiga yangi talablar qo'ymoqda. Bugungi kunda bolalarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, gender tenglikni ta'minlash va shaxsiy ijtimoiy moslashuvchanligini oshirish ta'lim va tarbiyaning muhim vazifalaridan biridir. Shu sababli, an'anaviy va zamonaviy gender qarashlarning to'qnashuvini o'rganish, ularni yumshatish va uyg'unlashtirish pedagogik va psixologik tadqiqotlar uchun katta ahamiyatga ega. Shu jihatdan, farzand tarbiyasida gender qarashlar to'qnashuvi nafaqat oilaviy muhitda, balki ta'lim tizimida ham muhim ahamiyatga ega. Muammoni ilmiy asosda o'rganish va yechimlar ishlab chiqish orqali teng huquqli, ijodiy va barqaror shaxslarni tarbiyalash, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash va jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta'minlash mumkin. Muammoning yechimlari quyidagilardan iborat:

- pedagogik va psixologik maslahatlar: Ota-onalar va pedagoglar gender stereotiplari haqida bilimga ega bo'lib, tarbiyaviy jarayonda teng huquqlilikni ta'minlash usullarini qo'llashlari lozim;Innovatsion tarbiyaviy metodlar: Bolalarni

faol va ijodiy mashg‘ulotlar orqali rivojlantirish, qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish;

- oilaviy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish: An’anaviy qadriyatlarni saqlab qolgan holda, bolaga teng huquqli va ijtimoiy moslashuvchan muhit yaratish;

- ijtimoiy kompaniyalar va ma’rifiy ishlar: Jamiyatda gender tenglikni targ‘ib qilish, stereotiplarni kamaytirish va farzand tarbiyasida yangi yondashuvlarni qo‘llash bo‘yicha ma’rifiy ishlarni tashkil etish va ta’lim tizimida integratsiya. Ta’lim muassasalarida zamonaviy gender yondashuvlarni joriy etish, interaktiv va innovatsion treninglar orqali bolalar shaxsini rivojlantirish kabilar. Shu tarzda, an’anaviy va zamonaviy gender qarashlarning to‘qnashuvi muammosi faqat tanqidiy tahlil bilan emas, balki ilmiy asoslangan, pedagogik va psixologik yechimlar orqali bartaraf etilishi mumkin. Bu nafaqat bolalarning shaxsiy rivojlanishini, balki oilaviy qadriyatlarning saqlanishi va jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ham ta’minlaydi.

Gender stereotiplari va ularni tarbiyaviy jarayonda yumshatish usullari. Ingliz tadqiqotchisi Bem “Tarbiya jarayonida interaktiv va ijodiy metodlar gender stereotiplarini yumshatishga yordam beradi” deydi [3] Farzand tarbiyasida gender stereotiplari ko‘pincha bolaning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga to‘sqinlik qiladi. Ular qiz va o‘g‘il bolalarga aniq belgilangan rollar, vazifalar va xulq-atvor me’yorlarini yuklaydi, bu esa ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini cheklashi mumkin. Shu sababli, tarbiyaviy jarayonda bu stereotiplarni yumshatish va bolaga teng huquqli, ijodiy va barqaror muhit yaratish muhimdir. Gender stereotiplarini yumshatishning zamonaviy usullariga quyidagilarni olish mumkin:

- ota-ona va pedagoglarning ongini oshirish: Tarbiyachilar va ota-onalar gender stereotiplari haqida ma’lumotga ega bo‘lishi, bolaning qobiliyatlarini genderga bog‘lamasdan rivojlantirishga e’tibor qaratishi lozim;

- pedagogik trening va interaktiv mashg‘ulotlar: Bolalarga teng huquqli va ijodiy muhit yaratish uchun guruh ishlari, rol o‘yinlari va ijodiy loyihalar qo‘llaniladi. Bu bolalarning ijtimoiy va kommunikativ ko‘nikmalarini oshiradi;

- innovatsion o‘quv materiallari: Kitoblar, o‘yinlar va multimediya resurslari orqali qiz va o‘g‘il bolalarga teng imkoniyatlar yaratiladi, stereotipik rollar yumshatiladi. Shunday qilib, gender stereotiplarini tarbiyaviy jarayonda yumshatish nafaqat bolaning shaxsiy rivojini rag‘batlantiradi, balki jamiyatda teng huquqli, ijodiy va barqaror avlodni shakllantirishga xizmat qiladi. Eagly: “Bolalarga teng huquq va imkoniyatlarni yaratish orqali ularning ijtimoiy va hissiy ko‘nikmalarini oshirish mumkin” deb hisoblaydi.[5] Zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlar orqali bu jarayon samarali va ilmiy asoslangan tarzda amalga oshirilishi mumkin.

Ta’lim sifatini oshirish va shaxsni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar. Ta’lim sifatini oshirish va farzandning shaxsini rivojlantirish bugungi kunda jamiyatning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy pedagogika va psixologiya tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy metodlar bolalarning

individual salohiyatini to‘liq ochishga yetarli bo‘lmaydi. Shu sababli innovatsion yondashuvlar ta‘lim va tarbiyada markaziy o‘rin egallaydi. Innovatsion yondashuvlar asosiy jihatlari: interaktiv va faol mashg‘ulotlar: Rol o‘yinlari, guruh ishlari, loyihalar va simulyatsiyalar bolalarning ijtimoiy va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantiradi[7]. Bunday metodlar bolalarni dars jarayonida faollashtiradi, mustaqil fikrlashga rag‘batlantiradi. Raqamli resurslar va multimedia: Videodarslar, elektron kitoblar, onlayn platformalar va o‘yinlar darslarni qiziqarli qiladi. Shu bilan birga, bolalarga o‘z tezliklari va qiziqishlariga mos ravishda bilim olish imkoniyati yaratadi. Individual yondashuv: Har bir bolaning qobiliyatlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan o‘quv jarayoni shaxsiy rivojlanishni ta‘minlaydi. Bu yondashuv farzandning o‘zini anglash, mustaqil qaror qabul qilish va ijtimoiy moslashuvchanlik ko‘nikmalarini kuchaytiradi. Kritik fikrlashni rivojlantirish: Innovatsion metodlar orqali bolalar masalalarni tahlil qilish, muammolarni hal qilish va mantiqiy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini o‘rganadi. Bu ularning akademik va hayotiy muvaffaqiyatlarini oshiradi. Ijodiy va loyihaviy faoliyat: Kreativ mashg‘ulotlar va loyiha ishlari bolalarning ijodkorligini rivojlantiradi, yangi g‘oyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ijtimoiy va hissiy ko‘nikmalarni rivojlantirish: Hamkorlik, kommunikatsiya, empatiya va hissiy barqarorlik ko‘nikmalarini oshirishga qaratilgan faoliyatlar farzandlarni jamiyatga moslashuvchan shaxs sifatida shakllantiradi. Innovatsion metodlarni tatbiq etish orqali ta‘lim jarayoni nafaqat samarali bo‘ladi, balki farzandning shaxsiy rivoji ham kengayadi. An‘anaviy yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirilgan zamonaviy metodlar bolalarga teng huquqli muhit yaratadi, ularni ijodiy va mas‘uliyatli shaxs sifatida shakllantiradi. Zamonaviy olimlar, xususan, Vygotskiy (1978), Piaget (2001), Bruner (1996) va zamonaviy tadqiqotchilar Howard Gardner (2006), Carol Dweck (2008) innovatsion yondashuvlar bolalarning individual salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o‘ynashini ta‘kidlaydi[9].

XULOSA VA TAVSIYALAR.

Farzand tarbiyasida an‘anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg‘unlashtirish, ta‘lim sifatini oshirish va shaxsni rivojlantirishda innovatsion metodlar muhim ahamiyatga ega. Interaktiv mashg‘ulotlar, raqamli resurslar va individual yondashuv bolalarning ijodiy, ijtimoiy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, gender tenglik va shaxsiy salohiyatni hisobga olgan tarbiya bolalarni barqaror, mustaqil va ijtimoiy moslashuvchan shaxs sifatida shakllantiradi. Innovatsion pedagogik yondashuvlar ta‘lim jarayonini samarali qiladi va kelajak avlodni zamonaviy jamiyatga tayyorlaydi. Innovatsion pedagogik-psixologik yondashuvlar orqali o‘quvchilar nafaqat bilim oladi, balki o‘z-o‘zini anglash, mas‘uliyatni his qilish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham egallaydi. Zamonaviy metodlar bolalarda ijodkorlik, loyiha ishlari va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini kuchaytiradi. Shu bilan birga, ta‘lim jarayonida raqamli texnologiyalar va interaktiv usullar qo‘llanilganda, darslar qiziqarli va samarali bo‘ladi. Natijada, ta‘lim sifati oshadi, farzandning shaxsiy rivoji kuchayadi va

jamiyatning ijtimoiy barqarorligi mustahkamlanadi. Innovatsion yondashuvlar bilan an'anaviy qadriyatlarni uyg'unlashtirish kelajak avlodni zamonaviy, ijodiy va teng huquqli shaxs sifatida tarbiyalashga imkon beradi. Shu jihatdan, psixologik va pedagogik innovatsiyalar ta'lim tizimining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaraladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova, M. Oila psixologiyasi va gender – Toshkent, 2010, 45-58-bet.
2. G'oziev, A. Farzand tarbiyasida psixologik yondashuvlar – Toshkent, 2012, 30-44-bet.
3. Bem, S. Gender Development in Children – London, 2008, 50-66-bet.
4. Bandura, A. Social Learning and Child Development – New York, 2007, 75-88-bet.
5. Vygotskiy, L. S. Ijtimoiy rivojlanish nazariyasi – Moskva, 1978, 112-128-bet.
6. <https://lex.uz>– O'zbekiston qonunlari va oilaviy tarbiya bilan bog'liq ma'lumotlar.
7. <https://eduportal.uz> – Ta'lim, gender va pedagogik innovatsiyalar bo'yicha maqolalar.
8. <https://nationalpress.uz> – Prezident nutqlari va ta'lim hamda oilaviy qadriyatlar bo'yicha materiallar.
9. <https://cfts.uz> – Gender va psixologiya sohasidagi yangiliklar. Psixologik olimlar tadqiqotlari.
10. <https://ziyonet.uz/uz/> - Ta'lim sifatini oshirish va bilim olishni soddalashtirish orqali barcha yoshdagi foydalanuvchilarni qo'llab-quvvatlash kabi).